tulundusliku tegevuse keskus, nii kui on harjutud kõike majandust kreeka oikos'i järele oikonoomiaks nimetama. Selle primitiivse majandusliku organismi kandjaks on perekond. Perekond kehastab majakonna maja ideed, ja seda mitte üksi sotsiaalse ega tulundusliku elemendina vaadelduna, vaid ka ehitusliku ning arhitektoonilise organismina. Oma eluvormiga määrab perekond ka majaplaani, asetuse ja üldvormi.

Sellal kui XVI/XVII sajandi parimad linlase elamud avasid sisseastujale suuri ruume — trepikode ning eessaale — ja elutoad algasid alles teisel korral või olid vähemalt omaette ilmad, tuli XVIII/XIX sajandi elamuehituses põhiplaani ja seesmist liigestust määravate jõudude otsustav muutus, mis XIX sajandi keskpaigast peale tõi elamuehitusse täieliku murrangu. Tulundusliku arenemise mõjul siirdus linn tööndus- ja kaubanduslinna tööjaotuslikule tulundusvormile, mille tähtsaimaks tagajärjeks oli elamiskoha eraldumine töökohast. Perekond muutus vähemaks, naitunud lapsed jäid harva vanemate juurde, täiskasvanud lahkuvad varemalt vanematemajast, teenijate arv väheneb ja linnatulnukad on kas väikese perekonnaga või vallalised. Vanemad, noored lapsed, jõukamais perekonnis ka üks või mõned teenijad moodustavadki korterkonna. Neist on majapidamiseks küllalt, sest nüüd ei tule enam kõike ise toota, vaid peaaegu kõike saab valmilt osta — leiba, konserve, vorsti, rõivaid, saapaid jne.

Perekondliku elu oluline muutumine on ülitunduvalt mõjunud elamu ehituslaadisse. Majakonna-leibkonna kidumisega on kadunud ka „tervele majale" pühendatud ruumid (eeskojad, sisehoovid, rõdud, aulad). Jäänud on ainult mitme perekonna kasutatavad ühiskoridorid, õued, pesuköögid, kuna kuurid on juba eraldunud. Üheperekonna-elamu sai ka nende perekondade juures haruldaseks, kes tulunduselt seda omale võiksid lubada. Selle asemel näeme tekkivat üürielamuid: laum- ja tõramaju. Esineb kõige pealt uus ruudiku- ja sirukitüüp. Lambikuna on tal ilmselt teissugune eeskuju kui vanemail (linnasiirdes säilinuil), sobides selle lihtsa vormiga, mida maal mitte-talupojalise rahvastiku juures võime tähele panna (näit. vanemad mõisamoonakate elamud). Igatahes pole ruumijaotuses ühist kohalise talutarega, küll aga teatav sarnasus franki taluelamuga: sissekäik pikemalt küljelt, koda läbib uulikülje hooviküljeni, jaotades elamu kaheks. Ürgeliselt üheperekonna-maja, annab ta nüüd mitmele perekonnale ruumi.

Põhja-Saksamaal esineb sellest veidi erinev — ka ühekordne — lambik. Lihtsamal kujul on ta päevatööliste elamu ja teda nimetatakse Kirdesaksas „Kate'ks" (63). Sageli esineb ta ridamajana, kusjuures mitu sellist maja ühe katuse all üksteise otsa ehitatud meiemaisi end. mõisamoonakate ridaelamuid meelde tuletavad.

Kuna lampruudik ja -siruk on enamasti kahas- või mestimaja, on tömpruudik ja -siruk valdavalt laumik ja tõrik. Õieti on ta lampruudiku suurem õde. Tavaliselt kahekordne, on ta siiski laiem. Vanemail vormel on viilkatus võrdlemisi terav (90°), muutub uuemail madalamaks ja pärisleepjaks (umbes 140°) viil- või poolkelpkatuseks.

Akende rindearv vaheldub 4—6 ja sisemine ruumijaotus osastab üürimaja vähemalt neljale perekonnale, kaks vähemalt ühel kojal, sageli aga 8, s. o. 4 korterit avanevad ühele kojakorrale. Trepikoda asub tavaliselt keskel ja võrdlemisi järsud ning ebamugavalt tõusetavad trepid viivad teisele korrale. Vasakul ja paremal asuvad korterid võivad ka ebaühtlased olla.

Ühetoonilise rindega on see elamuvorm koguni vastik, kui tal on palju valtsi ning külgekleebitud ornamentikat. Kõik see ühes seinte ookervärvi ja tõrvapapp-katusega on minimaalsete ehituskulude kohaselt arvestatud.

Tartu, lk. 379